

CÂNTAREA LITURGICĂ ORTODOXĂ – HARISMA DUHULUI SFÂNT

Antologie de articole și studii
de imnografie și muzică bisericească

Preotul lector dr. Zaharia Matei (n. 1972, Boldești-Scăieni, jud. Prahova) a absolvit Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarbul* a Universității din București (1992-1996) și Universitatea Națională de Muzică, specializarea Muzică religioasă (1999-2004); este doctor în Teologie al Facultății de Teologie Ortodoxă din București, cadru didactic (1999) și lector universitar (2008) în cadrul Departamentului de Teologie Sistematică, Practică și Artă Sacră al Facultății de Teologie Ortodoxă din București, predând disciplina Muzică bisericească și ritual; este preot slujitor la biserica Așezămintele Brâncovești *Domnița Bălașa* și dirijorul Coralei Bărbățești Ortodoxe *Tē Deum laudamus*.

Este autorul volumelor: *Profesorul, protopsaltul și compozitorul Anton Pann (1797-1854)*, teză de doctorat, București, Ed. Basilica, 2014; *Preotul profesor univ. dr. Nicu Moldoveanu – o viață închinată slujirii lui Dumnezeu și cântării bisericești*, București, Ed. Basilica, 2020; *Anton Pann – Repertoriul tematic al creației muzicale bisericești*, vol. I. *Cântările Vecerniei și Utreniei*, București, Ed. Cuvântul Vieții, 2023; de asemenea, este autorul a numeroase studii și articole de specialitate, colaborator constant al cotidianului *Ziarul Lumina* și al televiziunii *Trinitas* a Patriarhiei Române.

Preot lect. dr. Zaharia Matei

CÂNTAREA LITURGICĂ ORTODOXĂ – HARISMA DUHULUI SFÂNT

Antologie de articole și studii
de imnografie și muzică bisericească

Editura *Cuvântul Vieții*
București • 2023

Redactor: Sebastian NAZĂRU

Corectori: Pr. Adrian AGACHI,
Ionuț VIȘAN,
Alexandru-Ștefăniță MATACHE

Layout: Daniela Gabriela PASCU

Copertă: Pr. Ștefan GHERASIM

Ilustrația copertei:

Sfinții melozi, desen preluat din: *Buchet muzical atbonit: Dumnezeiasca Liturghie*, București, Ed. Evanghelistos, 2009 (coperta I)
Ieromonahul Filothei sin Agăii Jipei, *Psaltichie rumânească*, BAR Ms. rom. 61, Roata glasurilor (coperta a IV-a)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MATEI, ZAHARIA

Cântarea liturgică ortodoxă - Harisma Sfântului Duh: antologie de articole și studii de inmografie și muzică bisericească / pr. lect. Zaharia

Matei. - București: Cuvântul vieții, 2023

ISBN 978-606-9698-67-9

2
78

Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Editurii *Cuvântul Vieții*. Orice reproducere, totală sau parțială, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform *Legii drepturilor de autor*.

© 2023 Editura *Cuvântul Vieții*

Intrarea Miron Cristea, nr. 9, Sector 4, București

+40729 80 30 30

editura@arhiepiscopiabucurestilor.ro

Cuvânt înainte

Cântarea reprezintă podoaba și sufletul Bisericii Ortodoxe, întrucât, într-o proporție foarte mare, slujbele bisericești se cântă. Prin cântare, credincioșii Bisericii noastre se simt mai intim legați de Dumnezeu și își exprimă trăirile lor religioase într-un mod autentic și sensibil. Unul dintre marii cercetători ai muzicii bizantine de la începutul secolului al XX-lea, Egon Wellesz, definea imnografia bizantină drept expresia cea mai vie și mai dinamică a teologiei și spiritualității ortodoxe până astăzi, și pe bună dreptate, dacă luăm în considerare faptul că aceasta concentrează în forme poetico-muzicale întreaga învățătură a Bisericii noastre. Biserica Ortodoxă este, prin excelență, o Biserică liturgică și orice formă de manifestare în interiorul ei este mărturisire de credință, devoțiune, doxologie și înălțare spirituală. Imnurile bisericești sau cântările de laudă îndeplinesc, așadar, un scop latreutic sau de adorare adusă lui Dumnezeu, unul didactic-instructiv, adică de învățare și fixare a adevărilor de credință, și unul apologetic, de apărare a dreptei credințe în fața tuturor

ereziilor. În Biserică, credincioșii Îi cântă lui Dumnezeu după exemplul cetelor îngeresti. În consecință, cântarea are ca prototip cântarea îngerilor, iar credincioșii trebuie să facă efortul apropierii, cât mai mult cu putință, de ethosul și rafinamentul cântării puterilor cerești, prin curăția inimii și prin fidelitatea deplină față de Dumnezeu Creator, Mântuitor și Proniator.

Toate cântările ortodoxe de strană sunt expresia geniului creator al marilor melozi ai Bisericii Răsăritene, dar și a harismei Duhului Sfânt, pe care aceștia au primit-o în dar, ca urmare a efortului lor duhovnicesc de înțelegere și aprofundare a învățăturilor biblice și patristice. Unii dintre aceștia au fost și mari Părinți și scriitori bisericești, precum Sfinții Andrei Criteanul, Ioan Damaschinul, Teodor Studitul ș.a. Prin talent și multă dăruire, aceștia au lăsat moștenire Bisericii un tezaur inestimabil, parte integrantă a Sfintei Tradiții Ortodoxe bimilenare, prin care au mijlocit accesul credincioșilor la întreaga învățătură ortodoxă. Alături de cântările innografice, în Biserica Ortodoxă Română, îndeosebi, la mare cinste se află colindele și cântecele de stea plămădite în vatra istorică a poporului nostru. Aceste minunate nestemate ale românilor au avut ca surse de inspirație Sfânta Scriptură, scrierile Sfinților Părinți și imnurile bisericești. Asemenea cântărilor de strană, ele redau în versuri simple, curate și luminoase, învățăturile Bisericii, fiind hrană pentru mințile și sufletele credincioșilor ortodocși. Totodată, acestea

constituie expresia credinței, a frumuseții și a talentului creator al poporului român.

Volumul de față cuprinde un florilegiu de articole și studii de inmografie și muzică bisericească publicate, în decursul timpului, în *Ziarul Lumina* și în unele lucrări de specialitate. Ele reflectă preocupările autorului privind teologia inmografică și muzica bisericească. În cuprinsul acestui volum, cititorul poate descoperi aspecte legate de însemnătatea, valoarea și frumusețea poeziei inmografice și a cântării psaltice tradiționale și corale religioase, dar și date și informații referitoare la viața și activitatea unor mari protopsalți și compozitori. Totodată, autorul își propune apropierea credincioșilor de inima Bisericii Ortodoxe prin intermediul sonorităților celeste ale cântării liturgice, care înobilează sufletul omenesc și îl înalță la Cel care le-a creat, după cum exprima atât de frumos arhiepiscopul Nifon Niculescu Ploieșteanul în *Cartea de muzică bisericească*. Acest modest volum de articole și studii poate constitui un ghid pentru cei ce nu cunosc destul de bine dinamica vieții liturgice a Bisericii Ortodoxe.

Adresez, pe această cale, călduroase mulțumiri și recunoștință Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pentru acordarea înaltei binecuvântări în vederea publicării acestei cărți la Editura *Cuvântul Vieții*, Părintelui consilier cultural Ștefan Zară, pentru bunăvoința cu care a acceptat editarea acesteia, domnului lect. dr. Sebastian Nazâru, pentru implicare și promptitudine în aranjarea, corectura și

redactarea textului, tuturor ostenitorilor acestei prestigioase edituri și, nu în ultimul rând, părintelui profesor universitar dr. Nicușor Beldiman, consilier patriarhal și director al Departamentului de Teologie Sistemătică, Practică și Artă Sacră din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* a Universității din București, pentru sugestie și încurajare în vederea publicării acestei antologii de articole și studii.

Consider această carte un prinos de cinstire adus tuturor imnografilor și cântăreților bisericești din Biserica Ortodoxă Română, în anul mântuirii 2023, pe care Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a dedicat comemorării și cinstirii acestora.

23 noiembrie 2023

Autorul

Cuprins

I. Colindele – binevestitoare ale Nașterii Domnului

- Taina Întrupării reflectată în colindele românești tradiționale / 13
Colindele de Crăciun, tradiție sfântă a neamului românesc / 21
Colindele creștinești românești – ecoul popular și artistic
al imnurilor Sărbătorii Nașterii Domnului / 29
Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos zugrăvită în colindele
ortodoxe românești / 34
Colindele de origine populară în tradiția creștină ortodoxă
a poporului român / 39
Hristos din ceruri, întâmpinați-L! / 45

II. Jertfă, Înviere și Înălțare la ceruri

- Cântările Floriilor – prevestiri ale Pătimirilor
și Învierii Domnului / 59
Imnurile pascale – mărturii ale Învierii Domnului / 71
Înălțarea Domnului reflectată în imnurile sărbătorii / 89

III. Rugăciunea – sufletul vieții duhovnicești a creștinului

- Rugăciunea cântată în viața de comuniune a creștinilor
ortodocși / 101
Paraclisele Maicii Domnului – două rânduieli de rugăciune iubite
de creștinii ortodocși / 109

IV. Reflecții și cercetări immografice

- Sfântul Cuvios Roman Melodul – poetul condacelor / 121
Rugăciune și psalmodie în spiritualitatea isihastă / 135

Cuprins

Valoarea teologică, didactică și pastoral-misionară a cântărilor

Anastasimatarului / 181

Anton Pann și folclorul muzical religios tipărit în slovă chirilică

și în notație psaltică / 215

Creația muzicală bisericească a mitropolitului Iosif Naniescu

cuprinsă în manuscrisele muzicale psaltice din Biblioteca
Academiei Române / 251

V. Personalități ale muzicii bisericești psaltice și corale – evocări

Macarie Jeromonahul, părintele psaltichiei românești

(1770-1836) – două sute de ani de la tipărirea primelor cărți
de muzică bisericească în limba română / 275

Anton Pann – vrednic slujitor al cântării bisericești românești.

Închinare la împlinirea a 160 de ani de la trecerea
la cele veșnice / 289

O sută zece ani de la plecarea la cele veșnice a mitropolitului

Iosif Naniescu / 301

Episcopul Nifon Niculescu și muzica bisericească

românească / 317

Gheorghe Cucu (11 febr. 1882-24 aug. 1932) – vrednic slujitor

al muzicii corale românești / 329

Serghei Rahmaninov și o capodoperă a muzicii sacre universale –

Priveghere op. 37 / 337

Corala Bărbătească Ortodoxă *Tē Deum laudamus* – trei decenii

de promovare a artei corale religioase (1990-2020) / 347